

Sort magi, spådomskunst og heksemishandling 1855

Ved Gustav Henningsen

Avisfolklore

Hvad ville man sige til, hvis en tiendedel, en femtedel, ja op til halvdelen af spaltepladsen, i for eksempel *Information*, næsten dagligt var optaget af reportager om sagerne ved Københavns byret? Det ville næppe falde i god jord hos vore avislæsere, men i forrige århundrede var dette tilfældet med i hvert fald ét dansk dagblad: *Fædrelandet* (1834–1882), som for øvrigt godt kunne minde lidt om *Information*. Dag ud og dag ind refererede bladets rapporter skønsonne udvalg af de ved »Kriminal- og Politiretten« og andre af Københavns domstole afsluttede sager. Man spørger sig selv, om det mon var for at tilfredsstille nysgerrigheden hos datidens læsere, eller om det ikke snarere – eller i lige så høj grad – var i et kriminalpræventivt øjemed, at man lod denne endeløse række af delinkventer passere revy for det københavnske borgerskab. En uafbrudt autodafé, hvor synderne med navns nævnelse blev stillet til skue for *Fædrelandet*'s honnorte læserkreds.

I de næsten 50 år, bladet eksisterede, blev det til over 5.000 sager. Man kan undre sig over, hvorfor ingen til dato har taget sig af en systematisk bearbejdelse af dette forholdsvis let tilgængelige materiale på Universitetsbibliotekets avislæsesal i Fiolstræde, for det er en enestående kilde til dagliglivets historie i Andersens, Grundtvigs og Kierkegaards København. Når man begynder at blade i de fire kubikmeters folianter fra denne avis, kommer man tæt ind på almindelige menneskers livsforløb; for selv om det drejer sig om personer, som var kommet på kant med loven, er der – især når man tager vidnerne med – tale om et nok så repræsentativt udvalg af den jævne københavnske befolkning. Til uheld for dem, men til held for os, kom deres daglige færden i myndighedernes søgelys. Resultatet er et omfattende kildemateriale om de samfundslag, der normalt ikke efterlod sig skriftlige vidnesbyrd. Og det er så bare *Fædrelandet*; herfra kunne man gå videre til de andre københavneraviser og fortsætte ud i provinsbladene.

Som en prøve på den folkløse, det vrirler med i denne hidtil meget lidt udnyttede kilde, har jeg valgt tre eksempler fra året 1855. Det første er fra *Hjørring Amtstidende*, de to sidste fra *Fædrelandet*. Alle tre handler de om overtro, og vel at mærke overtroen i dens sociale kontekst med alle de oplysninger, som de næsten samtidige folkemindeoptegnere til Svend Grundtvig er så sparsomme med. Aviserne giver os indblik i de konkrete situationer, hvor overtroen brugtes, i traditionsbærernes sociale baggrund, i samspillet mellem »klienter« på den ene side og »overtroens professionelle« på den anden side. I tilgift får vi oplysninger om riterne, om forklaringerne, om traditionsbærernes holdninger og attituder, og dette – som jeg tidligere har været inde på (*Folk og Kultur* 1975 s. 99) – på en mere præcis måde, end det i reglen er tilfældet med folkemindeoptegnelserne. (Teksterne er transskriberet med moderne retsskrivning ved Gina Schurmann).

Heksemishandling efter en klog mands anvisninger

Hjørring Amtstidende 31. juli 1855 (13. årgang, nr. 147, forsiden) (1).

Hjørring, den 31. juli

Hvorvidt det endnu her til lands kan gå med dum overtro og til hvilke afskyelige handlinger og følger, den kan lede, når den understøttes af råhed og brutalitet – derpå afgiver følgende eksempel, der daterer sig Vendsyssel, den 28. juli 1855, et talende vidnesbyrd: Om natten til den nævnte dag omtrent kl. 12 var en aldrende og fattig enke på vej til sit hjem. Hun havde den hele dag været til tørveskær i en noget fraliggende mose og befandt sig træt og mødig og uden at ane noget ondt, kun få skridt fra huset, da to mænd, hvilke hun begge troede at kende som brave og agtbare, pludselig sprang frem fra kornet og stillede sig i vejen for hende. Uden at inklade sig på nogen forklaring slog de hende med knyttede næver i ansigtet, hvorpå den ene strøg hendes tørklæde bort og begge gav sig på den voldsomste måde til at slide store håndfulde hår af hendes hoved. Omsider da de havde endt deres mishandling og den gamle kone vedblev jamrende at udråde: »Hvorfor behandler I mig således? Hvad har jeg gjort Jer!« svarede den ene: »Det har du fået for hvad du har gjort ved min kone og min pige«, hvorefter de lod den mishandlede ligge og gik bort. – Den mand der gav dette svar, sigtede til sin kone, der i flere år havde lidt af et stille vanvid, og til tjenestepigen, der for en tid siden var blevet legemligt syg; personen, der ledsagede ham, var konens broder.

En mand fra et andet sogn, der giver sig af med at doktorere, og hvis råd var søgt, havde erklæret, at både konen og pigen var forheksede af den før-omtalte enke, og havde ordineret, at man ved midnat skulle udrydde heksens hovedhår, brænde og pulverisere det og indgive patienterne pulveret, hvor-

efter de ufejlbarligt ville blive raske. Man havde kun adlydt den kloge doktor. Ved sognefogedens mellemkomst og mægling indgik den gamle kone, der lå til sengs i en højst lidende tilstand, næste dag et forlig, der tilvejebragtes ved en erstatning på 10 rigsdaler for den lidte medfart. Senere fortrød hun vel [sic] forliget, men på grund af at det nu engang var indgået, har hun ikke kunnet få nogen prokurator til at tage sig af sagen. Om den i øvrigt måtte give det offentlige anledning til at indgribe, kunne vi ikke vide.

Spåning i kort efter »Gamle Marens hemmelige Hexebog«

Fædrelandet 2. november 1855 (16. årgang, nr. 265, s. 1077).

– Påkendte sager i Kriminal- og Politiretten:

Under en af Kriminal- og Politiretten den 23. oktober pådømt justitssag tiltaltes arrestantinden Ane Catharina Christensen eller Christensdatter, arbejdsmand Christensens hustru, for bedrageri ved spåning. Ved arrestantindens egen tilståelse, i forbindelse med det i øvrigt oplyste, blev det under sagen godtgjort, at hun i længere tid havde gjort sig et erhverv af for betaling at oplægge kort for de personer, der til den ende indfandt sig hos hende, hvem hun meddelte svar på det, de ønskede at vide, i overensstemmelse med hvad hun foregav, at de oplagte kort derom udviste. Med hensyn hertil forklarede arrestantinden nærmere, at hvert kort har sin betydning, såvel i og for sig selv, som efter den forbindelse, i hvilken de ligger til hinanden, og havde hun sin kundskab herom af en bog, der kaldes »Gamle Marens hemmelige Hexebog«, som hun engang havde købt i en butik, og som gav anledning til, at hun senere gav sig af med at spå folk efter den anvisning, som indeholdtes i denne bog. Arrestantinden har fremdeles forklaret, at de fleste af dem, der lader sig spå hos hende, tror virkelig på hendes udsagn, og mener hun også selv, at der må være noget rigtigt ved det, da der er mange, der har bekræftet for hende, at det, hun har forudsagt dem, er indtruffet. Det har som oftest været personer af den tjenende klasse, der har indfundet sig hos hende for at erfare deres fremtids skæbne – i reglen har det, de pågældende har ønsket at vide, angået ægteskab eller andet kærlighedsforhold – men der kom dog også mange af højere stand eller stilling, såvel herrer som damer, til hende i samme hensigt. Af de personer, som i den sidste tid før hendes anholdelse havde været hos hende, var også en, der var blevet frastjålet en del penge i et gæstgiversted her i staden, og hvem hun, som hun udtrykte sig, havde lovet en del af dem tilbage, da hun kunne se dette fra kortene. Hun har i almindelighed i betaling fået 8 à 16 skilling af enhver besøgende, og efter hendes eget opgivende har hun på denne måde kunnet tjene et par rigsdaler om ugen. – Arrestantinden, der er

født den 4. maj 1806, har allerede ifølge kriminalrettens dom af 29. oktober 1850 (2) for et aldeles lige forhold været anset med en efter analogien af forordning af 11. april 1840 § 46 (3), der ikke fandtes ligefrem anvendelig, lempet arbitrær straf af fængsel på vand og brød i 2 gange 4 dage, og hun blev derfor nu dømt efter det samme synspunkt til fængsel, dog efter omstændighederne i 4 gange 5 dage, ligesom hun tilpligtedes at udrede alle af aktionen flydende omkostninger, herunder salær til aktor og defensor.

Sort magi og plattenslageri

Fædrelandet 13. november 1855 (16. årgang, nr. 265, s. 1112–1113) (4).

– Påkendte sager i Kriminal- og Politiretten:

Den 3. november idømte Kriminal- og Politiretten en i flere henseender mærkelig justitssag mod en arrestantinde Caroline Heymann, der tiltaltes for bedrageri, i hvilken forbrydelse hun ved egen tilståelse i forbindelse med det i øvrigt oplyste overbevistes om at have gjort sig skyldig på følgende måde. Efter at arrestantinden, der nu er i en alder af 55 år, i året 1840 havde for bedrageligt forhold været anset med straf af fængsel på vand og brød i 6 gange 5 dage, har hun bestandig opholdt sig her i staden, og under navnet madam Heymann, skønt hun aldrig har været gift, men »kaldt sig for madam, da hun var så gammel«, væsentlig levet af at spå og af bedrageriske kunster. Blandt dem der besøgte hende for at lade sig spå, hvorfor der i reglen betaltes hende 8 á 16 skilling, var også en jomfru J., som var forlovet med en håndværker P., og bestyrede et marketenderi. Det havde længe været disse personers agt at gifte sig, men den officer, der forestod marketenderiet, ville i så fald ikke lade J. beholde dette. Omtrent ved juletid 1851 erfarede J., at P. ville slå op med hende og gifte sig med en anden, hvorover hun blev meget fortvivlet, og da hun ikke vidste noget bedre råd til at afværge dette, henvendte hun sig herom til arrestantinden, af hvem hun tidligere var blevet spået, første gang den 2. januar 1852. Arrestantinden var straks villig til at hjælpe hende og fortalte, at hun var i besiddelse af den kunst, at kunne skaffe alle ønsker opfyldt, samt lovede, at også hendes ønsker skulle blive opfyldt inden en måned, idet hun ved sine kunster ville udvirke, at forstanderen for marketenderiet af sig selv skulle komme til hende, tillade hende at gifte sig med P., og desuagtet lade hende beholde sin plads. Hun forlangte 40 rigsdaler til forberedelser dertil og fik samme aften 7 rigsdaler af hende, og derefter havde hun været næsten daglig hos Jomfru J. indtil omtrent den 10. juni 1852 for at forlange penge i samme anledning. Disse fik hun også, idet hun truede J. med, at hendes ønsker ellers ikke ville blive opfyldt, og pengene, hun allerede havde betalt, være spildte. Da J. til disse fordringer om flere penge engang ytrede, at hun ikke

turde skaffe dem, på grund af det regnskab hun skulle aflægge til forstanderen, lovede arrestantinden hende endvidere, at når J. blot skaffede penge, skulle hun ved sine kunster bevirke, at forstanderen skulle tilbyde hende en pose penge, bestående af 300 rigsdaler, som han ville låne hende mod 10 rigsdaler i årligt afdrag. Således hengik en 4 ugers tid, men da det ikke skete, foreholdt J. arrestantinden, at hun lovede hende sådant for at aflukke hende penge. Arrestantinden forsikrede imidlertid under de frygteligste eder og forbandelser, at hun skulle skaffe J. pengene, som hun skulle bruge til sit regnskab. Hun indbildte derpå jomfru J., at det sted, hvor marketenderiet var, havde været en gammel borg, hvor penge var nedgravet, og at der om natten, medens hun sov, skulle komme en pose med penge i, som hun skulle finde stående på sit bord, idet hun forsikrede hende, at hun havde læst »Cyprianus« og havde solgt sig til en ond ånd for at skaffe penge. Ligeledes har hun lovet ved sine kunster at foranledige, at forskellige underofficerer, der skyldte jomfru J. omtrent 40 rigsdaler, kom og betalte disse. For at udføre dette, fik hun hende fralokket 12 rigsdaler og 24 skilling. Arrestantinden havde også fået jomfru J. til at tro, at hun kunne forgøre folk og bringe allehånde ulykker over dem, så at hun næppe turde anmelde det, da det blev hende klart, at hun var blevet bedraget. Jomfru J. bemærker også, at arrestantinden har sagt, at pengene skulle komme oppe i et brændehus. Hun havde til retten indleveret en hebraisk bog, som arrestantinden havde givet hende med den tilføjelse, at sålænge hun gemte den, kunne ingen gøre hende noget, eller kræve hende for penge eller sætte hende ud af marketenderiet. Tidligere havde arrestantinden givet jomfru J. en kortere og tykkere bog, som hun sagde, at J. ikke skulle skille sig ved for 1000 rigsdaler, da den skulle hjælpe til at få de lovede penge, men da pengene ikke kom, byttede hun den mod den tilstedekomne. Da pengene desuagtet udeblev, bragte arrestantinden et løst blad, som blev lagt i bogen, og ytrede, at »det var det sidste, som skaffede jomfru Jørgensen penge«. Også har arrestantinden givet hende en ildskuffe, som hun skulle bruge til at stikke ned med der, hvor pengene skulle komme op, hvilken ildskuffe J., efter opgivende af arrestantinden, gravede ned i brændehuset på et sted, hvor arrestantinden havde strøet pulver og lagt nogle runde ting som nødder. Derfra ville pengene komme op som et muldvarpeskud, men de første var nogle, som hun ikke kendte, og dem skulle arrestantinden have. Sammedets havde også bogen efter arrestantindens ordre været nedgravet. Arrestantinden havde også udladt sig med, at hun var ligeså meget som Gud i himlen, og at hun kunne skaffe det samme som Gud, og hun foregav at have læst dette i Sverige. Fremdeles har hun indbildt jomfru J., at hun til de kunster, hun skulle gøre for at skaffe penge, brugte stykker af lig, som om natten blev opgravet af en graver på Assistenskirkegården, der for hver

gang han besøgede sådant, skulle have 40 eller 60 rigsdaler, og dog fik hun så lidt af ham derfor, hvorfor hun bestandig måtte have flere penge. Således aflokkede arrestantinden jomfru J. successive mindre summer, i alt 450 rigsdaler. Derved blev denne således ødelagt, at hun ikke kunne aflægge regnskab for marketenderiet, hvorfor alt hendes tøj, som hun udtrykte det, blev skrevet. Hun mistede sin tjeneste og kom i betydelig gæld, hvorover arrestantinden imidlertid trøstede hende med, at det først måtte blive rigtig galt, før det kunne blive rigtig godt. Jomfru J. siger flere gange at have været så fortvivlet, at hun har tænkt på at tage livet af sig.

Undersøgelsen af dette arrestantindens forhold blev foranlediget derved, at arrestantinden den 17. marts 1852 med fodposten havde fået et anonymt brev, som hun foreviste for kommisær Fogh, hvori der lovedes hende at blive fri for tiltale, når hun i en forseglet billet mrk. »tilbagebetaling« ville tilbagebetale 40 rigsdaler, som hun havde modtaget, hvilken billet inden kl. 4 samme eftermiddag skulle leveres på adresse-comptoirret. Arrestantinden anmodede Fogh om at skrive et svar på samme, hvilket han også gjorde efter hendes opfordring; men derpå anmeldte han sagen for politiet. Jomfru J. gjorde derpå det samme, men dog først den 22. juni 1852. Den påfølgende undersøgelse førte imidlertid dengang ikke til nogen sags anlæggelse, da arrestantinden nægtede at have givet sig af med at spå og med heksekunster. Derimod har hun under en mod hende indledet undersøgelse om det forhold, der nedenfor skal blive fremstillet, som oven bemærket, selv tilstået bedrageriet mod jomfru J. og har i det hele indrømmet rigtigheden af hendes forklaringer og at have fravendt hende de angivne pengesummer under det urigtige foregivende, at hun ved forskellige tryllekunster kunne skaffe hendes ønsker til at gå i opfyldelse, idet hun benyttede sig af hendes tilbøjelighed til overtro og hendes indskrænkethed. Den ovennævnte »Jørgensen«, som bladet havde hjulpet, angav hun at være en opdigtet person.

Året efter at dette bedrageri havde fundet sted, kom arrestantinden igen under undersøgelse, nemlig for bedrageri mod pigerne Maren og Ingeborg. Som det synes efter anvisning af skræddersvend L.s enke, kom Ingeborg op på arrestantindens bopæl i Vognmagergade, for at lade sig spå. Arrestantinden foretog sig her intet med hende, men lovede at komme hjem til hende. Dette fortalte hun Maren, som tjente på samme sted som hun, og da de begge var forlovede, blev de enige om at gå til arrestantinden, for at erfare deres fremtidige skæbne. Et par dage efter at Ingeborg havde været hos arrestantinden, gik Maren også derhen og ytrede, at hendes kæreste muligvis ville slå hende fejl. Hertil svarede arrestantinden, at det skulle hun nok forhindre, når Maren ville give hende 5 rigsdaler. Arrestantinden kom senere hjem til Maren og Ingeborg, og forlangte af hver 5 rigsdaler, en særk

og et guldstykke. Efter at arrestantinden havde modtaget dette, sagde hun, at hun ville komme igen om et par dage for at få en specie af hver. Specierne skulle gøres grønne, men hun omtalte ikke på hvad måde, og hun lovede, at de skulle blive leveret tilbage. Et par dage efter kom hun og erholdt specierne, men nogle dage efter kom hun atter og tilkendegav, at hun ikke kunne udføre kunsten, medmindre hun af hver af dem fik 2 specier til, hvilke hun da også erholdt af Ingeborg, hvorimod Maren kun gav hende én. Otte dage efter kom hun atter igen og sagde, at hun ikke kunne udføre kunsten, undtagen hun af hver af dem fik 3 rigsdaler. Ingeborg gav hende også pengene, men Maren leverede hende sit ur i pant, indtil hun kunne skaffe rede penge. Uret fik hun senere tilbage, da pengene blev betalt. Begge var dengang, da de henvendte sig til arrestantinden, frugtsommelige. Maren ønskede at blive gift med barnets fader, forinden det blev født, men frygtede at dette ikke ville blive tilfældet og i denne anledning lovede arrestantinden, at hun skulle blive gift inden udgangen af samme måned. Arrestantinden angav, at hun for at bevirke det lovede, skulle se personen, dog således, at han ikke så hende, og gjorde Maren sig da den tanke, at arrestantinden ville fremkalde hans billede i en spand vand eller på lignende måde. Arrestantinden ytrede derhos, at guldet og særken, hun havde modtaget, skulle brændes til en olie, med hvilken specien skulle gøres grøn og derefter tilbageleveres Maren, som med en klud skulle afgnide den grønne farve, og når hun med denne klud ubemærket berørte den pågældende person, ville det bevirke, at han straks ægtede hende. Også har hun omtalt, at Maren skulle have en ring, som hun skulle bære på brystet, men hun har dog ikke modtaget nogen sådan, hvilket dog er tilfældet med Ingeborg. Ingeborg har givet en lignende forklaring om, hvorledes arrestantinden forholdt sig med hende. Denne gang undgik arrestantinden ligeledes tiltale, idet hun under sagens gang nægtede at have spået og i det hele gav sådanne forklaringer om det passerede, hvorefter intet kunne lægges hende til last, og det er først nu under denne sag, at hun har tilstået også dette bedrageri.

Ved den undersøgelse, som har fremkaldt nærværende sag, er det endvidere oplyst, at arrestantinden efter at have fået at vide, at en karl ved navn Jacob led meget af ringorm, har indfundet sig hos ham og tilbudt at kurere ham, når han ville betale hende derfor, hvilket han også gik ind på, og bragte arrestantinden ham derpå 2 krukker med salve samt anviste ham brugen heraf, hvilken salve dog ikke hjalp ham, men hun forlangte og erholdt 8 rigsdaler herfor. Efter den tid indfandt arrestantinden sig ofte hos ham og tilbød at skaffe ham et levebrød som skovfoged i Osted skov, når han derfor ville give hende 50 rigsdaler. Han gik ind på forslaget og betalte hende beløbet, hvorpå arrestantinden lovede ham, at han til nytår 1855 kunne tiltræde levebrødet, hvorom hun nærmere ville tale med ham. Otte

dage derefter kom arrestantinden igen og fortalte, at hun endnu måtte have 25 rigsdaler til de herrer, som skulle medvirke til hans ansættelse, hvilket beløb hun også erholdt, og hun har derefter stadig indfundet sig hos ham og begæret flere penge, dels for at skaffe ham det nævnte levebrød, dels som lån: dog erindrer han ikke, hvormeget hun har fået ad gangen, men vel, at hun forklarede, at dersom han ikke ville give hende, hvad der endnu behøvedes, var de penge, hun alt havde fået, ganske spildte, og således er hun stadigen vedbleven at pine ham på den mest slebne og overtalende måde, indtil han ingen penge havde. Arrestantinden har i alt fået 500 rigsdaler af ham; dog skulle han have 450 rigsdaler tilbage igen, når han fik levebrødet som skovfoged, thi da, hed det sig, kom hun igen til penge. Da Jacob straks efter nytår sagde til arrestantinden, at han ville have nogen sikkerhed for, at han også virkelig kunne få det nævnte levebrød, tilbød arrestantinden ham at følge op med i det comptoir, hvorfra levebrødet skulle besættes, hvorpå en dag blev fastsat, på hvilken de mødtes, og hun førte ham da op på Christiansborg Slot, idet de gik ind ad porten nærmest Slotskirken op på første sal. Arrestantinden havde nogle papirer med, som hun nægtede at lade ham se. Disse papirer leverede hun budet ved Den kongelige Chatol-kasse udenfor en dør på en lang gang i slottet, hvorpå hun fjernede sig og sagde til Jacob, at dette var comptoiret, og nu havde de fået de sidste papirer, så at det nu snart ville vise sig, at han kunne få det omhandlede levebrød. Papirerne vedkom imidlertid en hende selv bevilget huslejhjælp. Denne karlen Jacobs forklaring har arrestantinden ganske vedgået og at have handlet som anført, for at bedrage ham.

Anledning til undersøgelsen om alle disse forbrydelser gav en anmeldelse fra en herværende håndværksmester R. om, at han på en påfaldende måde var blevet anmodet om at komme op på arrestantindens bopæl i Borgergade 119 morgenen den 1. juli; da han nemlig var kommet hjem kl. 9 efter at have været ude fra kl. 8, blev det sagt ham af hans mestersvend, at der havde været et bud fra en madam Heymann, boende i ovennævnte sted, som meddelte, at hun ønskede R.s nærværelse hos sig samme formiddag, »da det ellers ikke kunne nytte noget.« Skønt det faldt R. besynderligt at modtage en sådan besked, gik han dog ud og traf arrestantinden, som ytrede, at det vel var meget besynderligt for R., at hun således havde sendt bud efter ham, da han måske troede, at han ikke var kendt af hende, men deri tog han fejl; thi hun kendte ham, hans familie og de forhold, hvorunder han hidtil havde levet, meget nøje, og gav sig til at omtale disse, navnlig det forhold, hvori han havde stået til sin kone, med hvem han ikke havde samlevet de sidste fem år. Dernæst ytrede hun til ham: »Jeg ved, De ligger i rettergang med Deres kone og vil gerne af med hende, men jeg kan skaffe Dem af med hende.« Den sidste ytring lagde hun megen vægt på, så

at R. blev underlig derved og svarede hende: »Hvorledes kan De skaffe mig af med hende, når øvrigheden ikke kan?« Hertil svarede hun efter nogle indvendinger, at hun brugte en magnetisk kraft, som virkede således, at hun (R.s kone) ikke levede over tre måneder, men det var ham vel også om at gøre at blive af med hende, thi så blev han jo fri for at betale de 300 rigsdaler om året til hende. R. gjorde nu den bemærkning, at når hun så sig i stand til at anvende en sådan kraft imod hans kone, kunne hun vel også anvende den imod ham selv, og at det vel kom an på, hvem der betalte bedst, men dertil svarede hun, at hun bestandig havde haft noget tilovers for ham, som hun havde kendt, fra han var barn, men derimod hadede hun hans kone og den hele familie. Da de var kommet såvidt i deres samtale, kom en tredje person til stede, hvilket foranledigede R. til at rejse sig for at gå bort, men han blev, inden dette skete, endnu anmodet af arrestantinden om svar, og da han hertil ytrede, at han dog måtte have betænkningstid til tirsdag eller onsdag, svarede hun, at hvis han ikke gik ind på hendes forslag, blev det værst for ham. Endnu ude på gangen bad hun ham om svar. Under samtalens løb ytrede R. til Heymann, at sligt kunne hun vel ikke gøre af godhed og interesse for ham, men at hun måtte have betaling derfor, hvortil hun svarede, at når hun havde udført sit forehavende, ville hun overlade til ham, om han ville give en stor eller lille belønning derfor, hvorhos hun foregav, at R.s kone havde henvendt sig til hende, for ved den magnetiske kraft at få en god forståelse tilvejebragt, men derpå havde arrestantinden ikke villet indlade sig. Efter først at have benægtet at have ført en sådan samtale med R., som af denne forklaret, har arrestantinden omsider erkendt den for rigtig i det hele og tilstået, at det er gået til som af R. anmeldt, og at have talt således til ham, for at bevæge ham til at give sig penge, som hun troede, at han ville være villig til, når hun kunne få ham bildt ind, at hun var i stand til at skaffe ham af med hans kone. R.s kone havde arrestantinden kendt i længere tid og ved af hende at erfare hendes forhold til manden, fandt hun på at bedrage R. som anført.

I øvrigt har arrestantinden benægtet at have iværksat nogen af de handlinger, hun for de pågældende havde omtalt at skulle foregå, for at de lovede overnaturlige virkninger kunne indtræde, eller at have tilsigtet at tilføje R.s kone noget ondt, medens hun derimod, som nævnt, har erkendt, at hun med hensyn til samtlige de fornævnte personer har tilsigtet at bedrage dem for de penge, hun måtte kunne bevæge dem til at overlade sig.

For dette forhold, ved hvis bedømmelse der blev taget hensyn til den i forordning af 11. april 1840, § 46 opstillede regel, såvel som samme forordning § 76 og 80, blev arrestantinden, da hun senest ifølge den kongelige Landsover- samt Hof- og Stadsrets dom af 27. april 1840 (5) havde været straffet for bedrageri med fængsel på vand og brød 6 gange 5 dage, nu i hen-

hold til den nævnte forordnings § 79 dømt efter samme § 13, og skønnedes straffen efter omstændighederne at kunne bestemmes til forbedringshusarbejde i 4 år.

Arrestantinden tilpligtedes derhos, efter den vedtagne påstand at betale erstatning til jomfru J. 440 rigsdaler, til pigen Ingeborg 15 rigsdaler [og] 1 mark, til pigen Maren 12 rigsdaler og til karlen Jacob 500 rigsdaler, ligesom at udrede alle af aktionen flydende omkostninger, derunder salær til aktor og defensor.

Noter:

1 Jf. uddraget i G. Henningsen, »Hekseforfølgelse efter 'heksprocessernes tid'. Et bidrag til dansk etnohistorie«, *Folk og Kultur* 1975, s. 118. 2 Sagen refereret i *Fædrelandet* 15.11.1850, s. 1066–1067, hvor hendes spådomskunst er udførligere beskrevet. 3 Om forordningen af 11. april 1840, se *Folk og Kultur* 1975, s. 126. 4 Jf. uddraget i *Folk og Kultur* 1975, s. 140. 5 Ikke refereret i den pågældende årgang af *Fædrelandet*.

Summary

Black Magic, Divination and Maltreatment of Witches in 1855

During the period 1834–1882 the Danish newspaper *Fædrelandet* [The Fatherland] brought almost daily reports on trials before »The Criminal Court of Copenhagen«. The cases of some 5000 delinquents were in this way exposed to the edification and entertainment of several generations of readers. Folklore in newspapers has hitherto remained almost unexploited by Danish scholarship. The present sample reproduces three cases, all from the year 1855: (1) Maltreatment of a village witch after instructions from a cunning man, (2) »Fortune-Telling by Cards According to 'Old Maren's Sorcery Book', and (3) »Black Magic and Swindling«. The first text is copied from a newspaper in Northern Jutland, the two others from *Fædrelandet*.